№ 216 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 2

1908

ԵՐԵՍՈՒՆԸՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 2 № 216

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի. Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողանոցին 10 կոպէկ.
Տէլէֆոն № 253.

ԷԼԻ ՎԵՐՋԻՆ 3 ՕՐ

Մի քանի ապրանքների գները իրանց սովորական արժէքից 75% պակաս։

Դորոժնով

Մի քանի ապրանքների գները իրանց սովորական արժէքից 75% պակաս։

Սոլոլակեան փողոց, տ. Զուբալովին, [illegible] 583.

ՄԵԾ ԷԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 2-ին,
Ուրբաթ, » 3-ին,
Շաբաթ, » 4-ին,

Շնորհիւ էժան վաճառքի դրված ապրանքների առատ քանակութեան և ժամանակի սղութեան [illegible] Մեծ էժան վաճառք կը լինի էլի 3 օր, այսինքն հոկտեմբերի 2-ին, 3-ին և 4-ին։ [illegible]

ԱՌԱՆՁՆԱՊԵՍ ԱՆՎՃԱՐ Է ՄՆԱՑԵԼ

[illegible] 12½ կոպ-ից. [illegible] 6½ կ-ից.

Տղամարդկանց և կանանց [illegible]

ԷԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔԻՑ ՅԵՏՈՅ [illegible] նորութիւններ։

Էժան վաճառքի օրերին

առեւտուրը կատարվելու է առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև 2½-ը և ցերեկվայ ժամը 4-ից մինչև երեկոյ։

ՄԱՀՈՒԴԵԼԵԱՆԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Հիմնված № 667 Ս. Ս. ԳՈՒԼԵԱՆՑԻ Թիֆ. գոյութ. սկս. 1780 Թ.

Վանեայի փող., տուն Շաղինովի

Ստացված են մեծ քանակութեամբ [illegible]

Գները մատչելի են, առանց սակարկութեան։

(Հ. կ. և.) (առ.) 10—1

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թաւրիզ, 30 սեպտեմբերի

Երեկոյեան հրացանաձգութիւնը [illegible] («Հ. Գ.»)

—

Կ. Պօլիս, 30 սեպտեմբերի

Այսօր ցերեկվայ ժամը 4-ին Անմէդ մէչէդի բակում հազարաւոր ամբոխի միտինգը՝ մօտ քանի հազար Թիւրքերի և բազմաթիւ յոյների, բօսնիացիների, սերբերի և չերնօգօրցիների մասնակցութեամբ՝ վճռեց—«Միութիւն և առաջադիմութիւն» կօմիտէին յանձնարարել, որ սա հեռագրով օսմանեան ազգի անունից աւստրիական և բօլգարական կառավարութիւններին բողոք յայտնէ ոչ միայն Թիւրքիայի իրաւունքների դէմ գնալու համար, այլ և եւրօպական համերաշխութեան դէմ. իսկ Ռուսաստանին, Ֆրանսիային, Անգլիային, Իտալիային, Սերբիային, Յունաստանին և Չերնօգօրիային յայտնել խորին շնորհակալութիւն իրաւունքի և արդարութեան ջերմ պաշտպանութեան համար։ Աւստրիական ապրանքների դէմ բօյկօտը ընդունվել է Ստամբօլի ամբողջ վաճառականութեան կողմից։ Աւստրիական գործարանատէրերին արված բոլոր պատուէրները յետ են վերցված. շաքարը պահանջել են Ռուսաստանից. բեռնաւորողները հրաժարվեցին բեռնել և դատարկել աւստրիական և բօլգարական նաւերը։

(«Հ. Գ.»)

Սօֆիա, 30 սեպտեմբերի

Բոլգարական գործակալութիւնը հաղորդում է, որ սեպտ. 28-ին, երեկ, ժամը 9-ին, օֆիցէրները [illegible] («Հ. Գ.»)

—

Սալոնիկ, 30 սեպտեմբերի

Թիւրքական մի լուծանու և 3 [illegible] Սամսոն։ («Հ. Գ.»)

—

Սօֆիա, 30 սեպտեմբերի

Բոլգարական գործակալութիւնը հաղորդում է. «Օսմանեան Լլոյդը» մի քանի լրագիրներում հաղորդվում է, որ եթէ Բոլգարիան Թիւրքիային տալու համար պատրաստում է մի ուլտիմատում սպառնալիքով, որ եթէ Թիւրքիան երեք օրվայ ընթացքում չը ճանաչէ Բոլգարիայի անկախութիւնը, այն ժամանակ վերջինս պատերազմ կը յայտարարէ Թիւրքիային։ Այս լուրը հիմքից զուրկ է. Բոլգարիան պատերազմ Թիւրքիայի հետ չէ ցանկանում և միշտ դէմ է եղել այդ բանին։ Ընդհակառակն, այստեղ համոզված են, որ Թիւրքիայի հետ համաձայնութիւնը հնարաւոր է և դա անհրաժեշտ է այդ երկու պետութիւնների շահերի ընդհանուր լինելու պատճառով։ Երեք նոր պահեստի բանակը կանչելը բացատրվում է նախկին պահեստի զինւորների արձակմամբ։ Սովորութեան համաձայն պահեստի զինւորները ամեն տարի կանչվում են զօրախաղի։ Մինչև այժմ դեռ ոչ մի զինւոր չէ ուղարկված արտասահման»։ («Հ. Գ.)

—

Բէլգրադ, 30 սեպտեմբերի

Զինւորական մինիստրը սկուպշչինային ներկայացրեց մի օրինագիծ՝ զօրքի լրացուցիչ սպառազինման համար 16 միլիօն դինար յատկացնելու մասին։ Սկուպշչինայի նախագահ Իօվանօվիչը առաջարկեց բացվող սկուպշչինային եղբայրական ողջոյն ուղարկել, առաջարկութիւնը ընդունվեց խանդագին ծափահարութեամբ։ Ապա նախագահը ճառ արտասանեց, որով մատնանշեց, որ սկուպշչինան երէկվայ դանփակ նիստում զարմանքի արժանի միակերպութիւն և միօրինակութիւն ցոյց տուեց։ [illegible] նիստում կառավարութիւնը բացատրեց քաղաքական դրութիւնը և հաղորդեց ձեռք առած միջոցների մասին։ Սկուպշչինան խօսեց այնպիսի բանաձև ընդունելու տրամադրութեամբ, թէ սկուպշչինան հաւանում է կառավարութեան գործելակերպը և միաձայն սերբ ժողովրդի կողմից կառավարութեանն է յանձնում քաղաքացիների կեանքն ու գոյքը։ («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 30 սեպտեմբերի

Սեպտեմբերի 29-ին բացվեցին համայնքների ժողովի նիստերը։ Ասկվիտը իր ճառում ի միջի այլոց ասաց.

«Մեր կողմից անհնար է մի քանի առանձին պետութիւնների կատարած փոփոխութիւնները պայմանագրի մէջ՝—ճանաչել օրինաւոր, առանց միւս պայմանաւորեալ պետութիւնների համաձայնութեան։ Մենք այն կարծիքի ենք, որ Մերձաւոր Արեւելքի դէպքերը պէտք է քննել, որպէս զի այնպիսի համաձայնութեան գալ, որով համապատասխան ձևով պաշտպանվէին Թիւրքիայի և միւս պետութիւնների շահերը, որոնք վնաս կը կրեն վերջին փոփոխութիւններից։ Մենք յուսով ենք, որ հարցը կը լուծվի, և գործ կը դնենք մեր ազդեցութիւնը արդար և խաղաղ վճիռ կայացնելու։ Կօնֆէրէնցիա հրաւիրելու ժամանակի վերջնական որոշումն է լինելու այժմ խօսակցութեան առարկան»։

Լօրդերի ժողով։ Լանսդօունը հաւանելով Գրէյի ճառը, որ արտասանեց սեպտ. 23-ին, յայտնեց, որ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը մտադիր է կառավարութեանը պաշտպանել—Եւրօպայում միջազգային իրաւունքի պաշտպանման և խաղաղութիւնը չը խախտելու գործում։ Ֆից-Մօրիսը, Լանսդօունին շնորհակալութիւն յայտնելով, ասաց. «Մենք ամուր հաւատացած ենք, որ եւրօպական դիպլօմատիայի ազդեցութեանը և հնարագիտութեանը կաջողվի պաշտպանել Թիւրքիայում առաջացած կազմի գոյութիւնը և միաժամանակ պահպանել աւելի մանր բօլգարական պետութիւնների տրամադրութիւնը, որոնք մեզ հետ կապված են անցած 30 տարիների յիշողութիւններով։ («Հ. Գ.»)

—

Բուդապեշտ, 30 սեպտեմբերի

Ունգարական պատգամաւորութեան արտաքին գործերի կօմիսիայի մէջ սեպտեմբերի 29-ին սկսվեցին վիճաբանութիւններ արտաքին գործերի մինիստրութեան բիւջէտի առիթով։ Բարօն Էրէնտալը, բացատրութիւններ տալով, ասաց, որ վերջին կարևոր որոշումների ժամանակ խօսքը այն արտաքին քաղաքականութեան շարունակութեան մասին էր Աւստրո-Ունգարիայի հետ, որը նոր ուղղութիւններ ստացաւ կոմս Անդրաշիի շնորհիւ 30 տարի առաջ։ Անդրաշիի միտումների մէջ չը կար սահմանների ընդարձակման միտքը, այլ միայն անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնել միապետութեան հարաւ-արևելեան սահմանները պաշտպանելու։ Այն ժամանակից հէնց Բօսնիայի մէջ և նրանից դուրս շատ բան է փոխվել։ Անհրաժեշտ է դարձել նորից հաստատել Բօսնիայի վերաբերմամբ ինքնակալութեան միտքը։ Այժմ Բօսնիայի միութիւնը տեղի ունեցաւ 30 տարի առաջ ձեռք բերածների հաստատման համար։

Դա կատարվեց անհրաժեշտաբար Բօսնիային ու Հերցեգօվինային սահմանադրութիւն տալու համար, բայց միևնոյն ժամանակ նա անհրաժեշտ էր Աւստրո-Ունգարիայի արտաքին քաղաքականութեան շահերի տեսակէտից։ Կառավարութիւնը այն վառ ցանկութեամբ է ոգևորվում, որ՝ Աւստրո-Ունգարիայի և Թիւրքիայի միջև անորոշութիւնը փարատելով՝ ճանապարհ կը հարթէ ապագայ բարեկամական ու մշտնջենական յարաբերութիւնների համար։ Եթէ խօսք կը լինի հաւասարակշռութեան քայքայման մասին, իբրև պետութեան գործելակերպի հետեւանք, դա արդէն կը լինէր յօգուտ Թիւրքիայի, որովհետև աւստրիական զօրքերը Սանջակից հեռացված են։

«Մեր գործողութիւնների մէջ,—յայտնեց մինիստրը,—խօսքը միայն իրաւական յարաբերութիւնների զարգացման մասին է»։ Ապա յենվելով Բլունչլի խօսքերի վրա, որը Բեռլինի ժողովից երկու տարի յետոյ գրում էր, թէ անհրաժեշտ է վերացնել դաշնագրի ստեղծած հակաճառութիւնը՝ պետական-իրաւական կարգի ձևի և էութեան մէջ, որը արտայայտվում է նրանում, որ սուլթանի ձևական գերիշխանութիւնը Բօսնիայի վերաբերմամբ չէ վերացված, իսկ իրականապէս անց է կացրած աւստրիական կայսրի իշխանութիւնը, մինիստրը ասաց.

«Այժմ կատարվեց այն, որի մասին խօսում էր Բլունչլին։ Թիւրքիայի վերաբերմամբ կարելի է խօսել միայն ձևական և ոչ մի դէպքում նիւթական կորստի մասին»։

Ցոյց տալով 25—29-րդ յօդուածների որոշումները, մանաւանդ Աւստրիայի իրաւունքի մասին եղած որոշումը՝ Նօվօ-Բազարի սանջակում զօրքեր պահելու վերաբերմամբ, մինիստրը նկատեց, որ [illegible] կարծիքի մէջ միշտ ժողովրդականացած [illegible] զարգացման [illegible] 20-րդ (?) յօդուածից բղխած՝ որոշ իրաւունքների փոփոխութիւնների հարցը, [illegible] համապատասխանում է այն քաղաքականութեան, որը արձագանք է գտել Ունգարիայում, ուստի և մինիստրը լիայոյս սպասում է իր դէկլարացիայի էութեան վերաբերեալ վիճաբանութիւններին։

Կարճատև վէճերից յետոյ, որոնց միջոցին ճառախօսների մեծ մասը համակրանք յայտնեց կառավարութեան գործողութիւններին, կօմիսիան ընդունեց մինիստրութեան ամբողջ բիւջէն, միաժամանակ արտայայտելով հաւատարմութիւն։

(«Հ. Գ.»)

—

Բեռլին, 30 սեպտեմբերի

„Norddeutche Alg. Zeitung" լրագիրը թւում է 35 պետութիւնների ներկայացուցիչներին, որոնք կը մասնակցեն նոյեմբերի 1-ին այստեղ բացվող կօնֆէրէնցիային՝ հեղինակների իրաւունքի մասին Բէրնի պայմանագիրը վերաքննելու համար, և ասում է, որ կօնֆէրէնցիան նախ և առաջ ստիպված կը լինի զբաղվել Բէրնի համաձայնութեան հիմնական դրութեան մշակութեամբ հեղինակի իրաւունքի մասին, որ պատկանում է պայմանագիրը ստորագրող պետութիւններից մէկին, վայելել պայմանագիրը ստորագրող բոլոր միացած պետութիւններ մէջ պաշտպանութեամբ տեղական հեղինակների հետ համահաւասարապէս։ Պրօգրամի առանձին կէտերում շեշտվում է հեղինակի իրաւունքի անկախութիւնը այդ ձևական պահանջներից, որոնք գոյութիւն ունեն հեղինակի հայրենիքում, միանման պաշտպանութիւն սահմանելու մասին թէ թարգմանութիւնների և թէ ինքնուրոյն գրուածքների համար, լուսանկարչութեան, լրագրական յօդուածների, ճարտարապետական, խօրէօգրաֆիական, պանտօմիմային հեղինակութիւնների համար։ Հերթական է նոյնպէս երաժշտական հեղինակութիւնների պաշտպանութեան նշանաւոր հարցը, մեքենական երաժշտական գործիքներով արտադրելուց։ («Հ. Գ.»)

—

Պետերբուրգ, 30 սեպտեմբերի

Սեպտեմբերի 29-ին տեղի ունեցած օբստրուկցիայի պատճառով, որի միջոցին ուսանողները Թոյլ տուին կոպիտ և վիրաւորական վարմունքներ պրօֆէսօրների հասցէին, խորհրդի մասնաժողովը վճռեց խնդրել ռէկտո-

րին հրաւիրել արտակարգ ժողով եբեքշաբթի, սեպտեմբերի 30-ին, և մինչև խորհրդի որոշումները դադարեցնել համալսարանում ուսումնական պարապմունքները։ («Հ. Գ.»)

Պետերբուրգ, 30 սեպտեմբերի

Ճանապարհների հաղորդակցութեան, քաղաքացիական ինժեներների և էլեքտրոտեխնիքական ինստիտուտների ուսանողական ժողովները որոշեցին չը դադարեցնել պարապմունքները։ Լեռնային ինստիտուտի ուսանողները վճռեցին ընդհատել դասախօսութիւններին լսելը։ Համալսարանում դասախօսութիւնները չէին կարող վերսկսուել։ Համալսարանի վարչութիւնը վճռեց ժողով գումարել հոկտեմբերի 2-ին։ («Հ. Գ.»)

Օդեսա, 30 սեպտեմբերի

Համալսարանի բոլոր բաժանմունքներում կպցված է հետևեալ յայտարարութիւնը՝ վերատեսչի ստորագրութեամբ.

«Հաւատացած լինելով Նովօրոսիյսկի համալսարանի ուսանողների մեծամասնութեան խելացիութեանը, իր կողմից համալսարանի խորհուրդը 1905 թ. օգոստոսի 27-ի ուկազի և այլ օրէնքների ու կարգերի հիման վրա բոլոր միջոցները գործ կը դնէ, որպէսզի համալսարանը առանց ընդհարման կատարէ իր բարձր նշանակութիւնը, ապահովելով աշխատել ցանկացողների պարապմունքի հնարաւորութիւնը»։ («Հ. Գ.»)

Պարիզ, 30 սեպտեմբերի

Սառեցման արուեստի միջազգային ժողովը որոշեց ունենալ մի մշտական օրգան՝ «Սառեցման արուեստի միջազգային ընկերութիւն» անունով, որի վրա են բարդվում ապագայ կոնգրէսների համար նախապատրաստական աշխատանքները։

Առաջիկայ մօտաւոր ժողովը կը կայանայ Վիէննայում 1910 թւին։

(«Հ. Գ.»)

Պետերբուրգի դիպլոմատիական շրջաններում.— Թիւրքական դեսպանութեան մէջ, որպէս հաղորդում է Պետերբուրգի մեր թղթակիցը, երկիւղալի տրամադրութիւն է տիրում։ Երէկ այնտեղ ստացվեցին մի շարք հեռագիրներ, որոնց բովանդակութեան մասին դեսպանութեան պաշտօնեաները խորին լռութիւն են պահում։ Պատերազմի հնարաւորութիւնը Բուլգարիայի հետ ոչ ոք չէ ժխտում։

Ընդհակառակն բուլգարական դիպլոմատիական միսսիայի մէջ անսովոր կենդանութիւն է տիրում։ Պետերբուրգում ապրող բուլգարները անդադար գալիս են տեղեկութիւններ ստանալու։ Իսկ երբ նոր դէպքերը Բալկանեան թերակղզու վրա աւելի կտրական բնաւորութիւն կը ստանան, Պետերբուրգում գտնվող բոլոր բուլգար օֆիցէրները արդէն պատրաստ են ճանապարհ ընկնելու Բուլգարիա։ («Р. У.»)

Ռուսական առաջարկութիւնը միջազգային կոնֆերենցիա գումարելու մասին.—Վիէննայից «Бирж. Вѣд.» լրագրին հեռագրում են. «Պաշտօնապէս հրատարակված է, որ Ռուսաստանը առաջարկեց միջազգային կոնֆերենցիա գումարել Բեռլինի դաշնագիրը վերաքննելու համար։ Արտաքին գործերի մինիստրութեան հետ յարաբերութիւնների մէջ գտնվող օրգանները այն միտքն են յայտնում, որ Աւստրո-Ունգարիան չի գնայ կոնֆերէնցիա։ Շատ հաւանական է, որ Բոսնիայում և Հերցեգովինայում պաշարման դրութիւն կը յայտարարվի, որովհետև, Սերաեվից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, միացված նահանգների ազգաբնակութեան մէջ մեծ յուզումն է տիրում։ Զօրքերը Սերաեվայում գտնվում են կազմ և պատրաստ։ Փողոցներում պահակախմբեր են շրջում»։

Սերբիայի պատերազմական դրութիւնը.—Բելգրադից հեռագրում են «Нов Время» լրագրին. «Սերբիացիների յոյսերը Ռուսաստանի վրա թուլանում են։ Այնուամենայնիւ, բոլորին տիրել է յուսահատական վճռականութիւն։ Կուսակցութիւնների պարագլուխները պահանջում են, որ պատերազմ յայտարարվի։ Միակ օգնութիւնը սերբիացիները սպասում են իրանց եղբայր չերնօգորցիներից։ Այստեղ ապրող չերնօգորցիները հայրենիք են հրաւիրում իրանց հայրենակիցներին՝ մասնակցելու սրբազան ազգային կռւին։ Այստեղի սերբ-ռուսական ժողովը վճռեց դիմել ռուս հասարակութեանը՝ խնդրելով աջակցութիւն ցոյց տալ սերբիական ժողովրդին։ Կազմվեցին ազգային պաշտպանութեան կոմիտէտ, որ մասնաւոր նուիրատուութիւններ է հաւաքում պատերազմական նպատակների համար, և «Կարմիր Խաչի» ընկերութիւնը, որի մեծ պաշարները նորերս ոչնչացան մի անյայտ հրդեհաձիգի ձեռքով։ Աւստրո-Ունգարիայից, Բոսնիայից և Հերցգովինայից ստացված վերջին տեղեկութիւնների համեմատ, սերբիացիները այդ բոլոր տեղերում հաւանութիւն են տալիս Սերբիայի որոշման։ Զօրքին զէնքի կանչելը աջող է ընթանում. փողոցներում շարունակվում են ցոյցերը»։

(Սեփ. թղթ.)

Թաւրիզ, 22 սեպտեմբերի

Դրութիւնը դարձեալ անորոշութեան է մատնվել։ Բանակցութիւնները դեռ աջող ելք չունեցան։ Սահմանադրականները ուզում են մեծ պետութեանց հիւպատոսների միջոցով հաշտութեան պայմաններ խմբագրել. այդպիսի հրահանգ է տուել Լոնդոնից նախկին մէջլիսի անդամ Թաղիզադէն։ Անցեալ գիշեր սահմանադրականներից մի փոքրիկ խմբակ դիրքերից դուրս գալով յարձակում գործեց Էյն-ուդ-Դովլէի բանակի վրա գլխաւորապէս շփոթութիւն պատճառելու նպատակով. ինչպէս երևում է, այսուհետև ստիպված են սահմանադրականները յարձակողական քայլեր անել՝ քաղաքը մի տեսակ պաշարողական դրութիւնից ազատելու համար։

Ռուսաց հիւպատոսի պահանջմամբ Սարգարու ճանապարհը, որով կենսական մթերքներ են ներս մուծվում, բացված է։ Այսու հանդերձ հացի խիստ մեծ պակասութիւն կայ։

Լսվում է, որ սիփահդարի և Էյն-ուդ-Դովլէի մէջ տարաձայնութիւններ են տեղի ունեցել. հաւանական է, որ սիփահդարը հեռանայ բանակից։

Թէհրանից ստացված մի նամակով յայտնում են, որ իբր նոր զօրքեր և ութ թնդանօթ են ճանապարհված։

Ռուսաց պօստը քանի օր առաջ Ջուլֆայից դէպի Ալաքի իշխանի մօտ կողոպտվեց։ Ուղեկցող երկու կօզակների և ղուլամի հրացաններն էլ կողոպտված են։ Ենթադրում են, որ կողոպտողները Մակուի խանի ձիաւորները եղած լինեն։

20-ին ռուսաց հիւանդանոցում խոլերայի մի մահվան դէպք պատահեց։ Մահացողը Ջուլֆայից եկած մի ճանապարհորդ էր։

Մուրացանի յիշատակին հոգեհանգիստ տեղի ունեցաւ խուռն բազմութեան ներկայութեամբ. յաւուր պատշաճի խօսեց հայր Թեմակալը դրուատելով հանգուցեալի կենդանութեան չը գնահատված տաղանդը։

Կաթողիկոսական ծանուցագրերի առաքման մասին Էջմիածնի պաշտօնական յայտարարութիւնը մեծ ցնծութիւն պատճառեց հասարակութեան որոշ խաւերում։

Իրօ

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Վան, 25 սեպտեմբերի

Սեպտեմբերի սկիզբներից սկսած տեղական կառավարութիւնը Վան է կանչում քիւրդ ցեղապետներին և պաշտօնապէս հաղորդում նրանց՝ սահմանադրութեան հրատարակման մասին։ Այս առիթով յիշեալ ցեղապետների արած յայտարարութիւններից աչքի է ընկնում Աղլչեվաղի գաւառի յայտնի կալուածատէր Համիդիէ զօրքերի հրամանատար Հիւսէին փաշայի՝ Վանի զինուորական ընդհ.-հրամանատարին արած զեկուցումը. նա ասել է, թէ անցեալում հայերի վրա գործ դրված բարբարոսութիւնների վերաբերմամբ ինքը բնաւ մեղ չունի, որովհետև այն, ինչ ինքն է գործել, դա միայն Եըլդըզից ստացված որոշ ցուցմունքների հետևանքն է, և ինքը Հիւսէին փաշան իրան տրված հրահանգների միայն 1/10-ը հազիւ է գործ դրել։ Օրինակ՝ իրան հրամայված էր Աղլչեվաղի գաւառի ամբողջ հայութիւնը բնաջինջ անել. բայց ինքը կարող է պարծենալ, որ բաւականացել է միայն այդտեղի հայերին կողոպտելով։ Նա, ի միջի այլոց, յայտնեց և այն, որ ինքն իր ասածները կարող է ապացուցանել անհերքելի փաստաթղթերով։

Այստեղ հարկ են համարում յայտնել, որ չը նայած հայերի պահանջին՝ պատժել Հիւսէին փաշային և այլևս չը վերադարձնել նրան Աղլչեվաղ, կառավարութիւնը, սակայն, մատների արանքով նայեց հայերի այդ պահանջի վրա, և ներկայումս Հիւսէին փաշան վերադարձաւ իր տեղը։

Սեպտեմբերի 18-ին Վանի վիլայէթի Համիդիէ գաւառում, որը գտնվում է Վան քաղաքից դէպի հիւսիս մօտ 10 ժ. հեռաւորութեան վրա և ընկած է թիւրք-պարսկական սահմանի կողմերը՝ Մակուի խանութեան մօտիկ, թիւրքերն ու քիւրդերը միացել են և սպառնացել քաղաքից այնտեղ գնացած առևտրական հայերին կոտորել ու կողոպտել։ Հիմք կայ կարծելու, որ այդ շրջանի կայմակամ Ջէվդէթ բէյն—Վանի նախկին վալի յայտնի Թահիր փաշայի որդին—է դրդել այդ պրովոկացիան։ Հէնց այդ Ջէվդէթ բէյն էր, որ Վանի վերջին տխուր անցքերի ժամանակ Խաչան [illegible] բռնաբարութիւնների դիմեց։ Հայերն այդ սպառնալիքի վրա՝ հեռագրով անմիջապէս դիմել են Վանի վալիին և օգնութիւն խնդրել։ Ցաւտագային միայն յայտնվում է, որ հեռագիրը պահված մնացել է Համիդիէ և միայն երկու օր յետոյ է հասել ուր որ անկ է։

Անցորդ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԵՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Դեռ 1906 թւին էր, որ «Մշակ» իր էջերի մէջ հրապարակ հանեց «ծխական, թեմական, կենտրոնական և համազգային» ժողովների խնդիրները, դրանց օրինական հիմունքները և իրաւասութեան սահմանները։ Դրանից յետոյ՝ անցած տարի իրաւաբանների մի յատուկ մասնաժողով գրեթէ կէտ առ կէտ հաստատեց «Մշակի» առաջարկութիւնները թեմական ժողովի վերաբերութեամբ։ «Ծխական ժողովից, եկեղեցու յետոյ,—գրում էր «Մշակը»,—պիտի իբրև երկրորդ ինստանցիա հանդիսանայ թեմական իշխանութիւնը, որ պիտի բաղկացած լինի թեմական պատգամաւորական ժողովից և այս ժողովի կողմից ընտրված թեմական խորհրդից»։ Ոչ միայն այս՝ «Մշակը» նաև ցոյց էր տուել, որ այդպիսի մի ժողովի գոյութիւնը ճանաչված է «Պօլօժենիայի» ոգուց։ «Մշակը» պարզապէս շեշտել էր, որ ինչ իրաւունքներ որ ունի ծուխը, ծխական ժողովն իր եկեղեցու և իր եկեղեցական հաստատութիւնների ու պաշտօնեաների վերաբերութեամբ, նոյնը պիտի ունենայ «թեմի եկեղեցիների հաւաքական ժողովուրդը իր թեմական պատգամաւորական ժողովով» իր թեմի գործերի նկատմամբ։

Այն ժամանակ մեր փոփոխամիտ «յառաջականները» ու այժմեան «գործականները» ծաղրում էին և գնում էին Էջմիածին՝ «հայոց ազգի պատմութեան անիւը փոխելու», գնում էին եկեղեցին իր կաթողիկոսով դուրս վռնդելու գոյութեան ասպարէզից, գնում էին պատմական «հողերը համայնացնելու»։ Իսկ այսօր։

Ո՜ բարքեր, ո՜ ժամանակներ։

Այսօր նոյն «յառաջական-գործականները» առանձին ուրախութեամբ՝ իբրև իրանց մտքեր բառ առ բառ կրկնում-հոլովում են «Գործի» համարներում, այլ և այլ ստորագրութիւններով, «Մշակի» ասածները, գրածները, քարոզածները և անամօթաբար յանդգնում են, իրանց հասու կաշւից դուրս գալով, հաւատացնել իրանց ընկեր-ընթերցողներին՝ թէ «Մշակը» այսօր թեմական ժողովի դէմ է, թէ «Մշակը» հակառակ է՝ որ թեմական ժողովը «թեմական ամբողջ կառավարութեան ընդհանուր տնօրէնը» լինի, որ՝ «թեմի բոլոր վարչական հաստատութիւնները և պաշտօնեաները պարտաւոր լինեն հաշւետւութեամբ ու պատասխանատւութեամբ թեմական ժողովի առաջ», որ «թեմական ժողովը կազմի ամեն տարի թեմի թեմական ելևմտի նախահաշիւը»։ (Տես «Գործ» № 7—9)։

Որպիսի՜ անլուր անամօթութիւն։

«Մշակը» դէմ է եղել ամեն տեսակ խարդախութիւնների և խարդախողների. «Մշակը» միշտ բաց է արել ամեն տեսակ խարդախութիւններ և անխնայ ձաղկել, մտրակել ու խարազանել է խարդախներին։

«Գործականները» չեն ամաչում «թեմական ժողով» անուանել Ներսիսեան դպրոցի համար հոգաբարձուներ ընտրելու յատուկ նպատակով ընտրվածների ժողովը։

«Գործականները» շատ լաւ հասկանում են, որ թեմը այլ և այլ նպատակներով կարող է պատուիրակներ—պատգամաւորներ ընտրել, բայց այդ ընտրվածները ինչի համար որ ընտրվել են, դրանից դուրս իրաւունք չունեն քայլ անելու. այլապէս այդ կը լինի լենկթէմուրեան արշաւանք իրանց ընտրող ժողովրդի իրաւունքների դէմ։

Անցեալ տարիներում թեմը պատուիրակներ ընտրեց՝ Փոխարքայի նախագահութեամբ հայ-թիւրքական կոտորածներին վերջ դնելու նպատակով խորհրդածութիւններ կատարելու։ Ի՞նչ կասէին այդ նպատակով ընտրված պատգամաւորներին «գործականները», եթէ նրանք իրանց միսսիան թողած՝ թեմի այլ և այլ խնդիրների լուծմամբ զբաղվէին։

Օրերումս թեմը պատուիրակներ ուղարկից, թեմական ժողով գումարվեց Թիֆլիզում կաթողիկոսի ընտրութեան մասնակցող պատգամաւոր ընտրելու. ի՞նչ կասէին «գործականները», եթէ նրանք զբաղվէին և Ներսիսեան դպրոցի համար հոգաբարձուներ ընտրելով, և թեմի այլ և այլ խնդիրների լուծումով։

Այո, նրանք կը բողոքէին, ձայները երկինք կը հանէին այդպիսի իրաւազանցութեան, այդպիսի անլուր ոտնձգութեան դէմ, և իրաւունք կունենային։

Այսպէս և «Մշակը» չէ ճանաչում Ներսիսեան դպրոցի համար հոգաբարձուներ ընտրելու միսսիայով ընտրվածներին իբրև անդամներ թեմական-պատգամաւորական այն ժողովի, որ պիտի տէր ու տնօրէն լինի եկեղեցական-կրթական-տնտեսական-վարչական խնդիրների։ Ո՛չ և հազար անգամ ոչ։ Դա կը լինի իրաւազանցութիւն։ Ժողովրդավարական սկզբունքի իրաւունքի աղբիւրը ինքը ժողովուրդն է։ Ժողովուրդը ինչի համար որ մէկին ընտրում է, նա՝ ընտրվածը՝ իրաւունք չունի մազաչափ անգամ դուրս գալու իր իրաւունքի սահմանից. նա, որ ժողովրդի կողմից ընտրված է կաթողիկոսական ընտրութեան պատգամաւոր ընտրելու, իրաւունք չունի Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձու ընտրելու կամ թեմի որևէ այլ խնդրով զբաղվելու։ Այսպէս և նա, որ ընտրված է ժողովրդի կողմից դպրոցի համար հոգաբարձու ընտրելու, իրաւունք չունի այդ դպրոցից, այդ սահմանից դուրս թեմական այլ խնդրով զբաղվելու։

Ոչ «Գործի» խմբագրութիւնը և ոչ Թիֆլիսի առաջնորդը իրաւունքի աղբիւրներ չեն ժողովրդի համար։ Առաջիկայ ժողովը չէ այն թեմական ժողովը, որ տէր և տնօրէն լինի թեմի գործերը, թեմի այլ և այլ խնդիրները լուծելու, կարգի դնելու։ Սրա համար անհրաժեշտ է առանձին ընտրութիւն սահմանել ու կարգել։

«Մշակի» այս արդար՝ և իրաւացի, և հիմնաւոր պատճառը այժմեան «գործականները» ձևականութիւն են թարգմանում։

Ա՜խ դուք լարախաղացներ, դուք «ժողովուրդ» և «ժողովրդական իրաւունք» շահագործողներ։

Երբ հանգուցեալ հայրապետը հրաւէր արձակեց, որ դպրոցական հոգաբարձուներն և ուսուցչական խմբերն իրանց միջից պատուիրակներ ընտրեն, ուղարկեն Էջմիածին դպրոցական կանոնագրութիւններն ու ծրագիրը քննելու, դուք կաթողիկոսի դէմ «բօյկօտ» հրատարակեցիք, պահանջելով այդ գործի համար ժողովրդի միջից յատուկ պատգամաւորների նոր ընտրութիւն քառաստիճան ֆորմուլայով։

Երբ, գիտէք Սամսոն Յարութիւնեան, ձայների մեծամասնութեամբ պատգամաւոր ընտրվեց, դուք ընտրութեան բեկումն էիք պահանջում լոկ այն պատճառով, որ ընտրութեան թերթը իբր թէ ստորագրվել էր ընտրութեան վայրից դուրս։ Դրանք ձևականութիւններ չէին, իսկ այսօր լոկ հոգաբարձուներ ընտրելու նպատակով տարիներով առաջ ընտրվածների ժողովին դուք առաջարկում էք ընդունել և ճանաչել լիազօր իրաւունքներով օժտված «թեմական ժողով»։ Ո՞ւր է ձեր շիտակութիւնը։ Ո՞ւր է ձեր արդարամտութիւնը։ Այդ հաշւով սեպտեմբերի 21-ի թեմական ժողովը շատ աւելի հեղինակաւոր և իրաւատէր պիտի ճանաչվէր, քանի որ ժողովրդի կողմից հաւաքվածները թէ ժողովրդից ընտրվածներ էին և թէ պաշտօն ունէին ամենայն հայոց կաթողիկոսական պատգամաւորի ընտրութիւն կատարելու։

Ո՛չ, առաջիկայ հոգաբարձական ընտրութեան պատուիրակների թէ պատգամաւորների ժողովը միմիայն կարող է և պարտաւոր է թեմական (Ներսիսեան) դպրոցի համար հոգաբարձուներ ընտրելու և այդ դպրոցի գործերով և խնդիրներով զբաղվելու։ Այդ սահմանից դուրս գործերի և խնդիրների միջամտելու նա ոչ մի իրաւունք չունի ստացած իրան ընտրող ժողովրդից, հետևապէս և ոչ մի իրաւունք չունի այլ գործերով զբաղվելու։

Թեմի անտէր մնացած գործերը հրա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԴԷՊԻ ՊՕԼԻՍ

III

Սամսոն, 30 օգոստոսի

Սամսոնը, բաղդատմամբ Տրապիզոնին, աւելի լուռ է ու նուազ աղմկալից։ Մի օր ամբողջ ունենալով Սամսոնում անցնելու, աշխատեցի որոշ գաղափար կազմել Փոքր-Ասիայի դուռը կազմող այդ նաւահանգստի մասին։

Մի ծանօթ առաջնորդեց մեզ ծովափին գտնվող մի սրճարան, որը, ինչպէս երեւում էր, ժամադրավայրն էր Սամսոնի երիտասարդութեան։ Իսկոյն շրջապատեցին մեզ մի քանի հոգի և սկսեցին հարցուփորձի ենթարկել, թէ ո՞րտեղից ենք գալիս և ո՞ւր ենք գնում։

Նրանց հետաքրքրութեան գոհացում տալուց յետոյ, հարցումներ տալու հերթը եկաւ ինձ։

— Ի՞նչ կայ ձեր քաղաքում,—հարցրի ես,—ազատութիւնները որևէ փոփոխութիւն մտցրե՞լ են ձեր կեանքում։

— Ինչպէ՞ս չէ. ամեն տեղի պէս Սամսոնն էլ ունեցաւ իր խրախճանքներն ու տօնախմբութիւնները։

Եւ իբրև ապացոյց փոփոխութեան՝ դէպի ինձ կարկառեց մի թուղթ։

Դա մի յայտարարութիւն, մի թռուցիկ էր, որ լոյս էր տեսել նոյնիսկ «Սամսոնի Հայ Յեղափոխական Վարչութեան» կողմից։

Թռուցիկն ուղղված էր ո՛չ միայն հայերին, այլ բոլոր օսմանցիներին։ Նա սկսում էր «Սիրելի հայրենակիցներ» խօսքերով և վերջանում.

«Կեցցէ ազատութիւնը։

«Կեցցէ թուրք և հայ եղբայրակցութիւնը։

«Կեցցէ օսմանեան յեղափոխութիւնը։

«Ամօթ և յաւիտեան նախատինք դաւաճաններուն»։

«Սամսոնի Հայ Յեղափոխական Վարչութիւնը» այդ թղթով ասում էր, որ ձեռք բերված ազատութիւնը արդիւնք է Թիւրքիայում ապրող ու տառապող բոլոր ցեղերի մարտնչումին և անձնազոհութեան։ Ուրախալի է նկատել, որ այստեղ չը կայ արդէն այն հայկական երեխայամիտ յոխորտանքը, ծիծաղելի յանձնապաստանութիւնը, որի համեմատ Թիւրքիայի ազատութիւնները խլված են «հայ արիւնով»։

— Եթէ անգաղտնապահութիւն չէր լինի, պիտի հարցնէի ձեզ, թէ ի՞նչ բան է այս «Հայ Յեղափոխական Վարչութիւնը»։ Արդեօք գոյութիւն ունեցող հայ կուսակցութիւնների միութիւնը, միացեալ խորհո՞ւրդն է։

— Ո՛չ, սակայն Սամսոնի յեղափոխական երիտասարդութեան կողմն է։

— Այդ երիտասարդութիւնը որևէ կուսակցութեան պատկանո՞ւմ է, օրինակ Հնչակեան, Դաշնակցական եայլն։

— Ո՛չ. մենք դեռ ո՛չ մէկ կազմակերպութեան դրօշակին տակ չենք մտած։

— Այդ ինչպէ՞ս է լինում, մի՞թէ այստեղ Հնչակեան, Դաշնակցական կուսակցութիւններ, ներկայացուցիչներ, մարմիններ չը կան։

— Մի ժամանակ կային հնչակեաններ, բայց հիմա ո՛չ հնչակեան կայ, ո՛չ դաշնակցական։

— Եթէ կենան ալ,—մէջ մտաւ մի ուրիշը,—մենք դեռ չենք որոշած, թէ ո՛ր կուսակցութեան պիտի յարինք։ Մենք անոնց ծրագրին ու գործունէութեան անծանօթ ենք։ Անշուշտ ձեզի յայտնի պիտի ըլլայ, որ ազատութիւններէն առաջ մենք այդ կուսակցութիւններուն անունն անգամ առանց վտանգի չէինք կրնար արտասանել։ Եթէ շիտակը կուզէք, մենք կը փափագէինք, որ ազգին աղէկութեան համար աշխատող բոլոր կուսակցութիւնները՝ փոխանակ զատ-զատ գործելու և իրարու դէմ կռուելու՝ միանային, մէկ մարմին մը կազմէին։ Ահա այդ ժամանակ մենք կը մտնէինք այդ միացեալ կուսակցութեան մէջ։ Աւելցնեմ, որ մեր նպատակը պիտի ըլլայ այդ միութիւնը առաջ բերել։

Ես չառարկեցի։ Իմ շրթները ուրուագծեցին միայն մի թեթև քմծիծաղ։ Աւելի քան պարզ էր, որ Սամսոնի երիտասարդութիւնը միանգամայն անտեղեակ էր մեր կուսակցութիւնների ներքին մաքառումներին, իրերահալած քաղաքականութեան։ Առանց խօսելու ըստ էութեան, այսինքն թէ որքան օգտակար են այդ կազմակերպութիւնները հայ ժողովրդի աշխատող ու տառապող մասսաներին, և առանց կանգ առնելու այն ծանրակշիռ հանգամանքի վրա, թէ հնչակեանները՝ իրանք՝ բաժանված են երեք ֆրակցիաների,—հին, վերակազմեալ և վերակազմեալների վերակազմեալ,—իսկ դաշնակցականները՝ երկուսի—ուղղափառ և բողոքական, ուրիշ խօսքով սօցիալիստօյիդ և հակասօցիալիստ,—մի կողմ թողած այս ծանրակշիռ հանգամանքները, կարելի՞ է արդեօք, նկատի ունենալով նրանց ոխերիմ թշնամութիւնը, մի բոպէ հաւատալ, որ հնչակեան և դաշնակցական կը միանան, կը կազմեն մի կուսակցութիւն...

Տրապիզոնում ժամանակ չունենալով տեսակցելու, մանաւանդ որ նա, որին ցանկանում էի տեսնել—յայտնի Սալֆէթ-բէյը—գնացել էր օսմանեան կոմիտէի ներկայացուցիչների հետ ներսերը կազմակերպական պաշտօնով, Սամսոնում չուզեցի կորցնել այդ առիթը։

«Օսմ. Միութեան և Յառաջդիմութեան կոմիտէի» ներկայացուցիչը մի երիտասարդ զինուորական էր, մի հարիւրապետ՝ ուղարկված Մակեդոնիայից, եթէ յիշողութիւնս ինձ չի դաւաճանում՝ Իւսկիւբից։

Ինչպէս յայտնի է, թիւրք յեղափոխութեան միակ վարիչը հանդիսացող այդ կուսակցութեան կենտրոնն է կազմում [illegible] Մակեդոնիան, մանաւորապէս Սելանիկը։ Մակեդոնիայից է, ինչպէս մի յեղափոխական ուսումնարանից, որ պրօպագանդիստներն ու կազմակերպիչները սփռվում են ասիական նահանգները։

Րէֆիկ-բէյը, Սամսոնի ներկայացուցիչը, մի եռանդուն ու համակրելի երիտասարդ, ընդունեց ինձ մեծ սիրալիրութեամբ։

— Ի՞նչպէս են գնում գործերը,—հարցրի, բարևներից և փոխադարձ ծանօթացումից յետոյ։—Սամսոնը ի՞նչպէս ընդունեց սահմանադրութիւնը։

— Շատ լաւ։

— Ժողովուրդը գաղափար ունի՞, թէ ի՞նչ փոփոխութիւն կատարվեց։

— Քիչ շատ ուսած, զարգացածները ըմբռնում ու գիտակցում են տարված յաղթանակի արժէքը. իսկ տգէտների համար աշխատում ենք. ժողովներ, միտինգներ ենք կազմում՝ բացատրելու նրանց ազատութիւնները։

— Ռէակցիայի վախեր ունի՞ք։

— Ամենևին։ Թիւրքիայում ռէակցիան այնքան սարսափելի կը լինի և այնքան աղէտաբեր ամբողջ երկրի ճակատագրի համար, որ հազիւ թէ մի այդպիսի բան փորձեն։ Եթէ երկրում լուրջ խառնակութիւններ ծագեն, ամենքը համոզված են, որ Թիւրքիայի բաժանման ժամը կը հնչէ։

— Ի՞նչ է ձեր կուսակցութեան դիրքը դէպի սուլթան-Համիդը։ Որքան ինձ յայտնի է, ինչպէս միւս, նոյնպէս և ձեր կուսակցութիւնը պահանջում էր նրա գահընկեցութիւնը։

— Այո, սկզբում այդպիսի պահանջ կար, բայց այժմ ո՛չ։ Եւ դա հասկանալի է։ Ինչո՞ւ պիտի գահընկէց անէինք Աբդուլ-Համիդին։ Նրա՞ համար, որ նա դէմ ու թշնամի էր սահմանադրութեան։ Բայց այժմ նա կատարում է մեր բոլոր պահանջները։ Նա հետացրեց, մեր պահանջով, նոյնիսկ իր ամենասիրելի մարդկանց։ Էլ ի՞նչ միտք ունեն թշնամական գործողութիւնները դէպի նա։

— Չէ՞ք վախենում, որ փորձէ վերահաստատել հին ռէժիմը։

— Բայց ի՞նչպէս։ Էլ ո՞վ ունի, որի վրա կարողանայ յենվել։ Նրա բոլոր վատ խորհրդատուները ցիր ու ցան են եղած։

— Իսկ անձնապահ գւնդը, 20,000 զինւորից բաղկացած գվարդիան։

—Օ՜հ, դա ոչինչ է։ Եթէ նա կարողանար մի բան անել, եթէ սուլթան Համիդը վստահ լինէր նրա ույժի վրա, այն ժամանակ չէր

մայողաբար պահանջում են, այո, թեմական պատգամաւորական ժողով, բայց ժողովրդի կողմից լիազօրութիւն ստացած նորընտիր ներկայացուցիչների միջոցով։

Մէտ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ *)

Շուշի, 21 սեպտեմբերի

Թեմական ժողովը անցնում է ապա պատգամաւորին տրվելիք դիրեկտիվների մշակման։

Նախագահ Հ. Առաքելեան.—Ձեզ յայտնել եմ իմ հայեացքները կաթողիկոսական թեկնածուների մասին. դրանք են Իզմիրլեան և Դուրեան։ Իզմիրլեանի մասին ոչ մի կասկած չը կայ, որ նա ամենքի միահամուռ ցանկալին է. ես պէտք է ասեմ, թէ այն կարծիքը, որ կայ ոմանց և յատկապէս Օրմանեանի թեկնածութիւնը պաշտպանողների մէջ, թէ Իզմիրլեանը դժուար թէ կարողանայ բարձրացնել եկեղեցին և մենք կարող ենք մի երկրորդ Խրիմեան ունենալ, սխալ է միանգամայն։ Իզմիրլեան մաքուր և բուն եկեղեցական է, վերին աստիճանի նախանձախնդիր հայոց եկեղեցու բարգաւաճման և ժողովրդական ուղղութեան. նա չէ կարող գործիք դառնալ Խրիմեանի պէս ուրիշների ձեռքում. նա յամառ, տոկուն և կամքի տէր մարդ է։ Ով կարդացել է նրա «Հայրապետութիւն հայոց» աշխատութիւնը, նա կը համոզվի, որ Իզմիրլեանը մի հաւատացող և մաքուր հոգևորական է, ջերմ պաշտպան ազգային-եկեղեցական շահերին։ Սակայն, իմ կարծիքով, կաթողիկոսական հարցի էութիւնը չէ կայանում խակայէս անձնաւորութիւնների մէջ. ով և լինի կաթողիկոս, նոյնիսկ Իզմիրլեանը, նա ոչինչ չէ կարող անել, եթէ եկեղեցին կառավարելու սիստէմը նոյնը կը մնայ։ Անհրաժեշտ է սահմանել այնպիսի կարգ, որ կաթողիկոսը այլ ևս չը հանդիսանայ միահեծան միապետ, որ նա անօրինէ եկեղեցու գործերը համաձայն իր կամքի և քմահաճոյքի՝ իբրև մի պարսկական շահ կամ խան և թիւրքաց փաշա, այլ կաթողիկոսը եկեղեցին կառավարէ ազգովին, ազգընտիր, ժողովրդընտիր և ձեռնհաս մարմինների աջակցութեամբ և գործակցութեամբ։ Ահա խնդրեմ այդ կէտի վրա ծանրանաք և խօսէք։

Պատուիրակ բժ. Խ. Բահաթրեան.—Պօլօժենիան, որի հիման վրա կառավարվում է այսօր մեր եկեղեցին, չէ համապատասխանում ոչ ժամանակի պահանջներին, ոչ եկեղեցու ոգուն և ուղղութեան. անհրաժեշտ է հարց բարձրացնել Պօլօժենիայի վերաքննութեան համար։ Միւս կողմից մեր եկեղեցու մէջ մնացել են շատ հնացած և անպէտքացած ծէսեր, արարողութիւններ, սովորութիւններ, ամուսնական զանազան մարդ հարցեր. անհրաժեշտ է վերաքննել այդ ամենը։

Նախագահ.—Այդ հնարաւոր է միայն ազգային-եկեղեցական ընդհանուր ժողովի միջոցով։

Բժ. Խ. Բահաթրեան.—Ուրեմն պէտք է գումարել ազգային-եկեղեցական ընդհանուր ժողով։

Թեմակալ առաջնորդ Աշոտ եպիսկոպոս.—Դա անյետաձգելի է. վաղուց է, շատ վաղուց, որ մենք չենք ունեցել ազգային-եկեղեցական ընդհանուր ժողով։ Կուտակվել են բազմաթիւ հարցեր, որոնց լուծումը անհրաժեշտ է։ Բացի դրանից ես առաջարկում եմ հարց բարձրացնել համազգային ժողովում, որ սահմանվի մի ընդհանուր համայնական կամ ժողովրդական տուրք, որով պահպանվեն մեր ազգային և հոգևոր բոլոր հաստատութիւններն ու դպրոցները և վերացվեն մանր-մունր տուրքերը—պտղի փող, շնչագրամ, աթոռահաս, պսակադրամ և այլն։

Խօսում են և մի քանի ուրիշ պատուիրակներ։ Ի վերջոյ, երբ վիճաբանութիւնները փակվում են, ժողովը միաձայն որոշում է հետևեալ առաջարկները ներկայացնել Էջմիածնի համազգային ժողովի քննութեան և լուծման, իր պատգամաւորի և թեմական առաջնորդի ձեռքով, այն է՝

1) Վերաքննել Պօլօժենիան և մշակել Պօլօժենիայի նոր ծրագիր, յարուցանելով այդ մասին օրինական ճանապարհով միջնորդութիւն։

2) Ամենայն հայոց կաթողիկոսը պէտք է այսուհետև կառավարէ եկեղեցին ոչ ինքնագլուխ, միապետական կարգով, այլ աջակցութեամբ և գործակցութեամբ մի խորհրդի, բաղկացած աշխարհական և հոգևորական ձեռնհաս անդամներից, ընտրված ազգի կողմից։

3) Գումարել ազգային-եկեղեցական ընդհանուր ժողով, նախագահութեամբ կաթողիկոսի, քննելու զանազան առկախ մնացած հարցեր—ամուսնական, կուսակրօնութեան վերացման, այրի քահանաների ամուսնութեան և այլն։

4) Սահմանել համայնական-ծխական ընդհանուր տուրք ազգային-կրթական և հոգևոր հաստատութիւնների պահպանութեան համար, վերացնելով մնացած զանազան մանր տուրքերը։

Այս որոշումներից յետոյ ժողովը անցաւ թեմական պատգամաւորի ընտրութեան, գաղտնի քուէարկութեամբ։ Սկզբում, ինչպէս հաղորդեցի, առաջարկվեցին թերթիկներով կանդիդատներ։ Երբ յայտնվեց, որ թերթիկներով թեկնածու առաջարկվում է և պ. Լէօն, նախագահը, յիշեցնելով ժողովին, որ ըստ կանոնների, պէտք է ունենալ քուէարկվողի համաձայնութիւնը, խնդրեց յայտնել՝ արդեօք կայ գրաւոր համաձայնութիւն, կամ կարող է պատուիրակներից մէկը երաշխաւորել, որ նա համաձայն է քուէարկվելու։ Այս հարցին ևս բացասական պատասխան ստանալով, նախագահ Հ. Առաքելեան առաջարկեց յետաձգել պատգամաւորի ընտրութիւնը մինչև յաջորդ օրը և հեռագրով հարցնել պ. Լէօի համաձայնութիւնը։ Ժողովը 35 ձայնով ընդդէմ 5-ի մերժեց այս առաջարկը և որոշեց կատարել հէնց նոյն ժողովում պատգամաւորի և նրա անձնափոխանորդի ընտրութիւնը գաղտնի քուէարկութեամբ։

Հետևանքը յայտնի է. պատգամաւոր ընտրվեց Հ. Առաքելեան և անձնափոխանորդ՝ պ. Լևոն Վարազեան։

Ընտրութիւնից յետոյ Հ. Առաքելեանը դիմեց ժողովին հետևեալ խօսքերով.

«Յարգելի ներկայացուցիչներ Ղարաբաղի թեմի հայ ժողովրդի. թոյլ տուէք նախ և առաջ իմ խորին շնորհակալութիւնս յայտնել այն պատուի համար, որ ցոյց տուիք ինձ, ընտրելով ինձ պատգամաւոր մի մեծ և հայաշատ թեմի, որպիսին է պատմական Արցախը և Սիւնիքը և որը ունի մօտ 300,000 հայ ժողովուրդ՝ Այդ 300,000 հայ ժողովրդի կողմից ես պէտք է մասնակցեմ Էջմիածնի համազգային ժողովին, որ պէտք է տայ հայոց եկեղեցուն մի արժանաւոր պետ, եկեղեցուն, որ վերջերս այնքան մեծ արագութեամբ դէպի անկում է գլորվում։ Կաշխատեմ արդարացնել ձեր ինձ ցոյց տուած վստահութիւնը և կատարել ինձ յանձնած ծանր միսիան խղճի մտօք և ըստ թելադրութեան իմ համոզմունքների։ Իմ հայեացքները կաթողիկոսական հարցի և թեկնածուների մասին արդէն յայտնի են ձեզ թէ «Մշակից» և թէ այս ժողովում յայտնած իմ գաղափարներից։ Ոչ մի կասկած չը կայ, որ Իզմիրլեան, որին ես համարում եմ ընդունակ բարձրացնել հայոց եկեղեցին աջակցութեամբ և գործակցութեամբ ազգընտիր մի խորհրդի, կը ստանայ ամբողջ ազգի միահամուռ քուէն. բայց մի մոռացէք, որ մենք խակայէս երկու ընտրելիներ ենք ընտրում և ոչ մի, ուստի երկրորդ ընտրելին նոյնպէս անհրին նշանակութիւն ունի։ Այդ երկրորդ ընտրելիի համար, որ կարող է շատ հեշտութեամբ հաստատվել կաթողիկոս, միաձայնութիւն չը կայ. կան մի քանի թեկնածուներ՝ Դուրեան, Օրմանեան, Սուքիաս և Սուրէնեան. ահա այն թեկնածուները, որոնց մասին խօսվում է։ Իմ կարծիքով, որովհետև ձայների ճնշող մեծամասնութիւնը պատկանում է թիւրքահայ պատգամաւորներին, նրանք են, որ կը լուծեն երկրորդ ընտրելիի հարցը, և մեզ ռուսահայերիս կը մնայ միայն միանալ նրանց։ Եթէ չաջողվեց Դուրեանի թեկնածութիւնը, պէտք է աշխատել, որ թոյլատրվի մտցնել ցանկի մէջ վարդապետների անունը, որովհետև, մեր վարդապետական դասի մէջ կան արժանաւոր եկեղեցականներ, որոնցից կարելի է ընտրութիւն անել։ Առայժմ ընտրելիներ մնում են ինձ համար Իզմիրլեան և Դուրեան։

«Այժմ մի քանի խօսք առհասարակ հայոց եկեղեցու մասին։

«Ներկայումս երեք հայեացք կայ հայոց եկեղեցու մասին։ Մինը այն է, որ ունեն մեր պահպանողականները, որոնք ֆանատիկոսի յամառութեամբ չեն ընդունում ոչ մի փոփոխութիւն, որևէ բարենորոգութիւն եկեղեցու մէջ, համարելով նրա այժմեան կազմը կատարեալ։ Երկրորդը այն հայեացքն է, որ յայտարարում է եկեղեցու դերը վերջացած, նայում է նրա վրա իբրև մի փտած և վերանորոգութեան անընդունակ հաստատութեան վրա և՝ եթէ թոյլատրում է նրա գոյութիւնը ու զբաղվում է նրանով ու նրա պետի ընտրութեամբ—այդ միայն կուսակցական շահերի համար, այն է ձգտում է այդ եկեղեցին և նրա պետին գործիք դարձնել կուսակցական շահերի յաղթանակի համար, ինչպէս մենք տեսանք Խրիմեանի օրով և այժմ ևս մասամբ տեղապահ Սուրէնեանի օրով։ Կայ երրորդ հայեացքը, պրոգրեսիստ և ազատամիտ բանակի հայեացքը, որ, իմ կարծիքով, ազգի բոլոր առաջաւոր և ինտելիգէնտ խաւերի հայեացքն է, որ յայտարարում է, թէ հայոց եկեղեցին դարերի ընթացքում եղել է նշանաւոր գործօն հայ ժողովրդի բարոյական-հոգևոր և մտաւոր զարգացման համար, որ նրա մէջ միայն փայլել է հայի ստեղծագործական տաղանդը, հանճարը, եթէ հայը երբևիցէ ունեցել է ստեղծագործական հանճար. այդ եկեղեցին է տուել Սահակ, Մեսրոպ, Ղազար Փարպեցի, Խորենացի, Անանիա Շիրակեցի, Ներսէս Շնորհալի, Ներսէս Լամբրոնացի, Գրիգոր Նարեկացի և այլն. այդ եկեղեցին իր դեմոկրատական հիմունքներով, այն ֆունկցիաներով, որ յատկացված է նրան պատմական և քաղաքական պայմանների զօրութեամբ, ներկայացնում է մի կենդանի ոյժ, մի մեծ ֆակտոր հայ ժողովրդի հոգևոր, բարոյական և մտաւոր զարգացման համար։ Եթէ այդպէս է, ուրեմն պէտք է այդ հաստատութիւնը դնել իր կոչման բարձրութեան վրա՝ մացնելով նրա մէջ բոլոր այն արմատական վերանորոգութիւնները, որոնք յատուկ պէտք է լինեն մի ժողովրդապետական, առաքելական և մաքերի վրա բարոյական հեղինակութիւն ունեցող հաստատութեան։ Ահա այն հայեացքները, որ ես դաւանում եմ հայոց եկեղեցու մասին։

«Մեր պարապմունքները վերջացած լինելով, թոյլ տուէք ինձ, իբրև նախագահի, շնորհակալութիւն յայտնել ձեզ պատուիրակներիդ, որ շտապեցիք գալ կատարել հայ ժողովրդի ձեզ վրա դրած պարտականութիւնը։

«Յայտարարում եմ ժողովը փակված»։

***

*) Տես «Մշակ» № 211

դիջի և դառնայ սահմանադրական վեհապետ։ Բայց բանը նրանումն է, որ այդ 20,000 հոգին, ենթադրելով նոյնիսկ որ նրանք հակասահմանադրական լինեն, ոչինչ չեն կարող անել II և III զօրաբանակի դէմ, որը, ինչպէս գիտէք, ազատութեան զօրաբանակն է։ Կայ և մի այլ հանգամանք։ Սուլթանի անձնապահ գնդի բոլոր սպաները ազէտ, իրանց ստորագրութիւնները անգամ գրելու անկարող զինուորականներ են։ Մեր կոմիտէն պահանջեց, որ նրանց փոխարինեն զինուորական դպրոցներն աւարտած սպաներ։ Եւ մեր այդ պահանջը մասամբ իրագործված է և հետզհետէ իրագործվելու է ամբողջապէս։ Եւ յետոյ կատարվեց մի ուրիշ բան։ Գվարդիան բաղկացած է մեծ մասով ալբանացիներից։ Մակեդոնիայի ալբանացի յեղափոխական զինուորներն ու քաղաքացիները, վախենալով որ մի գուցէ անձնապահ զօրքը գործէ հակառակ սահմանադրութեան, լուր ուղարկեցին, որ եթէ նրանք համարձակվեն հակայեղափոխական որևէ քայլ անել, այդ դէպքում նրանց բոլոր ազգականներին և սիրելիներին սրից կանցկացնեն։ Նրանց ընտանիքից, սերնդից թէկուզ մի հոգու ողջ չեն թողնի։ Ըմբռնում էին, անշուշտ, որ մի այդպիսի սպառնալիք ապարդիւն չէր անցնի...

— Բայց կարող է պատահել, որ մի օր Աբդիւլ-Համիդի գահընկէցութեան հարց բարձրանայ։

— Դա դէպքից է կախված։ Մենք առայժմ ամեն հաւանականութեան առաջ ուզում ենք պատրաստ լինել։ Որովհետև ազէտ ժողովուրդը դեռ մեծ յարգանք է տածում դէպի փադիշահն ու խալիֆան, մենք աշխատում ենք կամաց-կամաց, աստիճանաբար վարժեցնել նրան ամեն բանի։ Մեր մամուլը շատ ճարպիկութեամբ կատարում է այդ յեղաշրջումը։

— Հետաքրքրական է իմանալ, թէ արդեօք Սաբահէդդինի կուսակցութիւնը այստեղ համակրողներ և գործողներ ունի՞։

— Ո՛չ,—եղաւ խօսակցիս կարճ ու կտրուկ պատասխանը։

Նրա այդ մի բառի արտասանութիւնից հասկացայ, որ նա խակայէս հակառակ է Սաբահէդդինին։

— Սաբահէդդինը գործի մարդ չէ։ Նա միայն թղթի յեղափոխական է։ Ինչպէս ձեզ յայտնի է, նա պահանջում է ապակենտրոնացում։ Բայց կարելի՞ է արդեօք գործադրել նրա ծրագիրը Փոքր-Ասիայում։ Ապակենտրոնացումը հասկանալի կը լինէր մի զարգացած, քաղաքակիրթ երկրում. բայց դուք գնացէք և քիւրդերին յանձնեցէք, իրանց մեծամասնութիւն կազմած տեղերում, երկրի վարչութեան ղեկը։ Նախ քան ապակենտրոնացումը, մենք դեռ շատ հիմնական, շատ կարևոր փոփոխութիւններ ունենք կատարելու մեր սախական նահանգներում։ Եւ յետոյ՝ ժողովուրդն էլ սոսափիկ խրտնում է այդ բառից։ Նա կարծում է, որ ապակենտրոնացում նշանակում է անջատում, բաժանում։

— Լրագիրներում կարդացի, որ Սաբահէդդինի խումբը միացել է ձեր կոմիտէի հետ. կարող էիք ինձ ասել, թէ ինչ պայմաններով։

— Ո՛չ մի պայման։ Սաբահէդդինը պարզապէս ընդունել է մեր ծրագիրը և մտել մեր կուսակցութեան մէջ։

— Ներքին գաւառներում ինչպէս է դրութիւնը։ Կոմիտէներ ունի՞ք։

— Հէնց այս բոպէիս հեռագիր ստացայ, որ Ղալզայում և Թօքադում կազմվել են մասնաճիւղեր։ Մեր կուսակցութեան գլխաւոր ջանքը ուղղված է դէպի այդ կէտը։ Ամեն կողմ ուղարկել ենք ներկայացուցիչներ, որպէսզի մասնաճիւղեր հիմնեն և ժողովուրդը կազմակերպեն։

Րէֆիկ-բէյից բաժանվելուց առաջ խորհուրդ տուեցի կազմակերպել ժողովրդական համալսարաններ, միջազգային բնաւորութեամբ, այսինքն թիւրքերի, հայերի, յոյների և այլն մասնակցութեամբ, որպէսզի փոխանակ միտինգների և ժողովների պատահական բեմերին՝ ժողովուրդը ունենայ մի մշտական ամբիոն՝ որտեղից կարելի էր նրան կրթել սիստեմատիկ կերպով։ Դա կը լինէր և շփման մի կէտ զանազան ցեղի ներկայացուցիչների միջև. հայը, թիւրքը, յոյնը հաւաքվելով մի հիմնարկութեան շուրջը, մի գաղափարի իրագործման ու զարգացման համար, բնականօրէն կը ներկայացնէին իրանց եղբայրակցական կապը և վտանգի դէպքում կը կռուէին կողք-կողքի միևնոյն գաղափարի, միևնոյն շահերի պաշտպանութեան համար։

Րէֆիկ-բէյը պատասխանեց, որ հիմնել են արդէն մի կլուբ, որը կոչված է լրացնելու այդ պահանջը։

Ես դարձեալ շեշտեցի ժողովրդական ամբիոնների հաստատման անյետաձգելի կարիքի մասին և հրաժեշտ առի իմ սիրալիր խօսակցից։

Arago

ԱԼԱՇԿԵՐՏԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ԳՈՒՄԱՐԸ

Արդէն երկու անգամ հասարակական ժողովներում խօսք է լինում Ալաշկերտի գաղթականների անունով Էջմիածնում մնացորդ թողված գումարի մասին։

Ռուս-թիւրք պատերազմից յետոյ տեղի ունեցած ալէտաւոր գաղթականութեան թշուառութիւնը ամոքելու համար մի ժողովարարութիւն եղաւ։ Գումարված նըւէրների բաշխումից՝ յետ էր ձգվել տասնեակ հազարից աւելի մի գումար։ Այդ գումարը տոկոսով աճեցնելու որոշումով, մինչև որ նա ծառայելի դառնայ մի նոր նպատակի, օրինակ Ալաշկերտի հայ գըլպրոցներին նպաստելով, գնվել են ժամանակին 4°/₀ երաշխաւորեալ ռուս. երկաթուղու պարտաթղթեր, թւով 82 հատ, հատը 125 ր. ոսկի արժէք, հաւասար 10,250 ր. ոսկի, որ տումարներում գրված է հաւասար 15,375 ր. արծաթ դրամի։

Այդ գումարի տարեկան տոկոսիքն է 615 ր. արծաթ։ Տոկոսիքի յաւելումով գումարը 1898 թւի տումարները փակելիս ներկայացել է 16,338 ր. 89 կոպէկ։

Այժմ, 10 տարի վրան անցած, այդ գումարը աճած պիտի լինի (615×10 և + 16338,89) 22,488 ր. 89 կոպէկ։

Այդ է Ալաշկերտի գաղթականների անունով Էջմիածնի սինոդի գանձում անձեռնմխելի պահված գումարը, որ ներկայ անհրաժարելի կարիքում կարող է գեղեցիկ կերպով գործադրվել հայրենի մէկ գաւառի վերաշինութեան գործին։

Ա. Մ. Եզեկեան

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Այսօր Թիֆլիսի նահանգական դատարանում կը քննվի վրայ «Նիշադուրի» շաբաթաթերթի խմբագիր Գունիայի գործը։ Այս գործը կողմնակի կապ ունի բանաստեղծ Իլ. Ճավճավաձէի սպանութեան հետ։ Գունիան մեղադրվում է մամուլի միջոցով նախնական քննութեամբ և ոստիկանութեան օգնութեամբ ձեռք բերված հետևանքները հրատարակելու մէջ։

Պաշտպանում է երդ. հաւ. Գիվազովան։

Սեպտ. 30-ին, կովկասեան զինուորական-նահանգական դատարանում, քննվեց Իվ. Զավարօվի և Շահվերդեան եղբայրներ Բագրատի և Գրիգորի գործը։ Նրանց գատարում մի շարք զինված կողոպուտներ անելու համար Շահվերդեան եղբայրներին դատարանը դատապարտեց մահվան պատժի, իսկ Զավարօվին՝ ցմահ աքսորի։ Միևնոյն ժամանակ դատարանը որոշեց միջնորդել Թիֆլիսի գեն.-նահանգապետի առաջ, որ Շահվերդեանների պատիժը մեղմացվի, այսինքն փոխարինել 15 տարով աքսորի, իսկ Զավարօվի աքսորը 10 տարով։

ԲԱՐԻ ԵՐԹ

Սեպտ. 29-ին մի առանձին կենդանութիւն կար Բաթումի ծովեզերքում Մանթաշեանի «Բօրժօմ» շոգենաւի մօտերը։ 200-ից աւելի թիւրքահայեր՝ ծեր թէ երիտասարդ, պատանի թէ երեխայ, այր թէ կին՝ դիմում էին դէպի իրանց քաղցր հայրենիք. մի քանի այդքան հոգի էլ հաւաքված էին դրանց ճանապարհ ձգելու։

Այդտեղ էր բարեգործական ընկերութեան տեղական վարչութիւնը, որին պատկանում էր այդ շոգենաւով ճամբորդներ ուղարկելու համար Մանթաշեան և ընկ. կառավարութեան դիմել, խնդրել և թոյլտուութիւն ստանալն ու ճամբորդների պէտքեր հոգալը. այդտեղ էր և հայրենիք վերադարձողներին նպաստող յանձնաժողովը, որ չաբաթներով առաջ ցուցակագրում էր գնացողներին. այդտեղ էր և կողմնակի բազմութիւն։ Հաւաբիրաւոր տարագրեալների օրհնութիւնն էր ու շնորհակալութիւնը՝ որ կրում տանում էր իր վրա Մանթաշեանի «Բօրժօմը»։

Հնչեց երրորդ սուլոցը, քակվեցին պարանները, շարժվեց շոգենաւը. մնաք բարև. գնաք բարև. կեցցէների ձայները ու հաւաբիրաւոր թաշկինակների ու գլխարկների ճօճալը սրտաթունդ երգերի հետ միախառնված՝ կազմում էին մի խիստ սրտաշարժ հանդէս։

Բարեգործական ընկերութիւնը հէնց բակերից պիտի իր վրա վերցնէր այդ առաջնակարգ կարիքի հոգալը. մինչև այժմ շատ աւելի մարդիկ վերադարձած կը լինէին։ Այս պէսպէս նպաստամատոյցների կազմակերպելը, հաստատութեան սպասելը աւելի գանգաղեցրեց գործը՝ մինչև ցրտերը վրա հասան։

Բաթում դեռ շատ կան շոգենաւի ու երկաթուղու սպասող գաղթականներ, բայց Բաթումի բարեգործական ընկերութեան ճիւղը չունի նիւթական հնարաւորութիւն նրանց ուղարկելու. թէ Թիֆլիսի կենտրոնական վարչութիւնը պիտի շտապի հասնելու օգնութեան և թէ մեր այլ կարող հաստատութիւններն ու բարեգործները։ Ցրտերն արդէն սկսվել են. պարագաները հրամայողաբար տուփում են շտապել։ Յանցանք է այսօրվանից վաղը ձգելը։ Օգնութիւններ ու նպաստներ կարելի է ուղարկել Կ. Հ. Բ. ընկերութեան Բաթումի վարչութեան անունով։

***

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԴՈՒՄԱՅՈՒՄ

Երէկ, չորեքշաբթի, ցերեկվայ ժամը 12-ին, Թիֆլիսի դումայում կայացաւ մի մասնաւոր խորհրդակցութիւն, որին հրաւիրված էին մօտ 200 անձինք Թիֆլիսի ազգաբնակութեան զանազան դասակարգերից և խաւերից, բայց եկել էին մօտ 100 հոգի լսելու և քննելու Թիֆլիսի գեներալ-նահանգապետի առաջարկութիւնը քաղաքի պահպանութեան վերաբերմամբ։

Նիստը բացեց քաղաքագլուխ իշխան Չերքեզովը, ու յայտնեց, թէ մի քանի օր առաջ Թիֆլիսի գեներալ նահանգապետի մօտ կայացաւ մի մասնաւոր խորհրդակցութիւն, նահանգապետի կողմից հրաւիրված 17 անձերից, և այդ նիստում ուշադրութեան առնվեց այն հարցը թէ ինչպէս անել, որ յափշտակութիւնները, գողութիւնները բոլորովին վերանան և ազգաբնակութիւնը ազատվի էկսպրոպրիացիաներից։ Այժմ գեներալ-նահանգապետը եկել է այն եզրակացութեան, որ այդ նպատակին հասնելու համար պէտք է ուժեղացնել ոստիկանութեան և պահակախմբերի կազմը. բարձրացնել խուզարկու ոստիկանութեան կազմը. դրա համար հարկաւոր է այժմ միանուագ 220,000 րուբլի, մինչև որ կարողվի հարկաւոր գումարը տալ պետական գանձարանից։ Եւ ահա գեներալ-նահանգապետը առաջարկում է ներկայ մասնաւոր խորհրդակցութեանը՝ ցոյց տալ այն միջոցները, որոնցից պէտք է ստացվի այդ գումարը։ Միևնոյն ժամանակ գեներալ-նահանգապետը դէմ չի լինի, եթէ խորհրդակցութիւնը ցոյց տայ և ուրիշ միջոցներ չարիքը վերացնելու համար։

Թողնելով յաջորդ անգամին մանրամասն առաջ բերել խորհրդակցութեան մէջ արտայայտված կարծիքները, պէտք է ասենք, որ մի քանի ճառախօսներ այն կարծիքն յայտնեցին, թէ Թիֆլիսի ազգաբնակութիւնը ներկայումս գտնվում է նիւթական այնպիսի քայքայված վիճակի մէջ, որ անկարող է այդպիսի մի նոր մեծ հարկ վերցնել իր վրա. ոմանք յայտնեցին այն կարծիքը, որ չը նայելով այդ քայքայված դրութեան՝ կարելի էր այնու ամենայնիւ այդպիսի մի ծանր հարկ վերցնել, եթէ լինէր համոզումն, թէ ոստիկանական և պահակային կազմը ուժեղացնելով՝ կարելի է վերացնել չարիքը. կարելի է վերջ դնել յափշտակութիւններին, էկսպրոպրիացիաներին, բայց այդ համոզմունքը չը կայ։ Եւանգուլեան յայտնեց այն կարծիքը, որ ամենից առաջ պէտք է հասարակութիւնը լուրջ կերպով իր նողկանքը և արհամարհանքը արտայայտէ յափշտակիչներին, որպէս զի սրանք միանգամայն համոզվեն, որ հասարակութիւնը նկատում է նրանց մէջ միայն չարագործներ, որոնց ոչնչացնելու համար չի խնայի ոչ մի միջոց. ապա իբրև գործնական միջոց՝ առաջարկել գեներալ նահանգապետին վերացնել դռնպանների (դվօրնիկների) ինստիտուտը, որի վրա քաղաքի ազգաբնակութիւնից դուրս է գալիս տարեկան 900,000 րուբլի, և այդ հարկի մի մասը տալ՝ ոստիկանական և պահակային կազմը ուժեղացնելու համար։ Ոմանք ևս այն կարծիքը յայտնեցին, որ չարիքի առաջն առնելու միակ միջոցն է՝ թոյլատրել բնակիչներին զինվել։ Խորհրդակցութեան վերջնական որոշումը կը յայտնենք վաղը։

ԽՈԼԵՐԱ

✦ Թիֆլիսում սեպտեմբերի 29-ին կըրկին հիւանդացաւ Մագրեօնա Ժարինան, 45 տարեկան (9-րդ քաղաքամաս)։ Սեպտեմբերի 30-ին հիւանդացան և խոլերային բաժակը տարվեցին Գաբօ Կասրաձէ, 26 տարեկան (3-րդ քաղաքամաս), և 11-րդ քաղաքամասում Աւճալեան փողոցի վրա № 123 տանը՝ Սոլոմոն Բայգազարօվը։ Նրանց բնակարաններն ախտահանված են։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Կովկասի Փոխարքայի դիւանատունը տեղեկացրել է Թիֆլիսի նահանգապետին, որ նա կարգադրել է նրա տրամադրութեան տակ դնել 78,500 րուբլի 1907 թ. զօրքերի բնակարանների համար, Թիֆլիս քաղաքին —70,000 ր., Ախալցխային—5000 ր., Գօրուն—2500 ր. և Սղնախին—1000 ր.։

✦ Սեպտեմբերի 29-ին, երեկոյեան ժամը 9-ի մօտերը, Թիֆլիս կայարանում, № 91 ապրանքատար գնացքը ուղարկելու ժամանակ, ընդհարում տեղի ունեցաւ գնացքների միջև։ Գլխաւոր կոնդուկտոր Սեմեօնով ստացաւ ջարդուածքներ գծից դուրս եկան երկու վագոն։ 3 վագոն խիստ ջարդվեցից, իսկ 13-ը թեթև։

✦ Այսօր Արտիստական ընկերութեան թատրոնում կը կայանայ յոբելեանական ներկայացումն կոմս Լեվ Տօլստոյի 80-ամեակի տօնախմբութեան համար։ Ներկայացումից առաջ բժիշկ Ալեքսանդր Խատիսեանը մի ռեֆերատ կը կարդայ՝ նուիրված Տօլստոյին։

✦ Մենք հաղորդել էինք, որ Թիֆլիսի ռէալական դպրոցի վարչութիւնը մտադրվել

է գնել գեներալ Ղորղանեանի հողաբաժինը Վերայի զառիվայրում սեփական շինութիւն կառուցանելու համար այդ հողաբաժնի վրա։ Այդ նպատակով, ինչպէս պարզվում է, յատկացված է 300,000 ր., մինչ միայն շինութիւնը կը նստէ 250,000 ր.։ Մնացած 50 հազարը շատ քիչ է Ղորղանեանի հողաբաժինը ձեռք բերելու համար (նա ամենապակասը պահանջում է 80,000 ր.)։ Ի նկատի առնելով այս, դպրոցի վարչութիւնը թողել է Ղորղանեանի հողը գնելու միտքը և ներկայումս հոգ է տանում մի ուրիշ յարմար տեղ գտնել, ուր կարելի լինի շինութիւնը կառուցանել հողի գնի հետ միասին յիշեալ 300,000 րուբլով։

◆ Երուանդ Լալայեանը նորերս մեկնեց կրկին Նոր-Բայազէտ՝ ամառս սկսած իր պեղումները շարունակելու համար։

◆ Այսօր նշանակված է Թիֆլիսի մէջչանների լիազօրների ժողովը հերթական խնդիրների քննութեան և Թիֆլիսի որբերի դատարանի անդամ ընտրելու համար։

◆ Սեպտեմբերի 28-ին Թիֆլիս են եկել ռուսաց սինոդի կարգադրութեամբ երկու անձն, որոնք հետևեալ օրն և եթ ձեռնարկել են վրաց-իմերէթյին սինօդական գրասենեակի գործերի քննութեան։

◆ Նորերս վախճանված բժ. Բաբեանի տեղ, քաղաքային վարչութիւնը իբրև ձայնաւոր հրաւիրել է նրա կանդիդատ Կ. Սարգսեանին։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային զինուորակոչութեան ատեանը նոր հրահանգ է ստացել, որի ուժով այս տարի զինուորական ծառայութեան կոչվող երիտասարդները, որոնք որևէ կարգի արտօնութիւն ունեն իրանց ստացած կրթութեան համաձայն, պէտք է իրանց վկայականները ներկայացնեն մինչև հոկտեմբերի 15-ը, որից յետոյ այդ թղթերի ընդունելութիւնը կը դադարի։ Նոյն ժամանակամիջոցը նշանակված է և նրանց համար, որոնք արտօնութիւն են վայելում ընտանեկան հանգամանքներով։

◆ Այսօր նշանակված է կովկասեան կայսերական բժշկական ընկերութեան նիստը։

◆ Սեպտեմբերի 27-ին Թիֆլիսի պետական բանկից Նօվօ-Սենակի ուղարկում են մի խոշոր գումար։ Ծրարը բանալու ժամանակ փողերի տեղ գտնում են կտրտված թուղթ։

◆ Հոկտեմբերի 5-ին, Թիֆլիսի ժողովարանում Կօզմիտեանին բարեգործական նպատակով կը կարդայ ռուսերէն լեզուով մի դասախօսութիւն «Ժամանակակից գրական հոսանքները» թեմայով։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը յայտնել է քաղաքագլխին, որ Մուշտայիդ այգու մի մասը կապալով տալը պէտք է բղխէ քաղաքային դումայից, ուստի և այդ միջնորդութեան, որ հետևում է քաղաքային վարչութեան կողմից, նա դժուարանում է ընթացք տալ։

◆ Նկատի առնելով որ ծածկած վագոնների պակասութիւն է զգացվում, մինչ այդպիսիները մեծ թւով կանգնած են Բաքւում, սպասելով դատարկվելուն, անդրկովկասեան երկաթուղիների կառավարիչը կարգադրել է նախազգուշացնել ապրանքներ ստացողներին, որ եթէ նրանք միջոցներ ձեռք չառնեն շուտով իրանց ապրանքները ստանալու, երկաթուղիների վարչութիւնը ստիպված կը լինի միջնորդել ձրիաբար պահելու ժամանակամիջոցը կրճատել և աւելացնել պահելու համար (за храненіе) ստացվող տուրքը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Վան, 16 սեպտեմբեր

Երևան գտնուող Նշան և եղբարք Նալբանդեան պանդուխտ վանեցիների և գիւղացիների փողերը կը վերցնեն, Վան առնոնց ընտանիքներին յանձնելու համար. սակայն ութն ամսէ ի վեր վճարում ընդհատելով, խեղճերը շատ կը նեղուին և առաջնորդարանս գալով մեզ կը թախանձեն։

Յիշեալ եղբարց կողմէն ասիկա վերին աստիճանի անգթութեան և վստահութեան զեղծում ըլլալով, հանրային դատաստանին կը յանձնենք զանոնք և կը ծանուցանենք յիշեալներուն դրամ տուող պանդուխտներուն, որպէսզի այսուհետև դրամ չվստահին նոյն եղբայրներուն, տուած դրամնին ետ առնեն և, եթէ վստահելի միջոց մը չգիտեն, որով այսուհետև ղրկեն դրամնին, կարող են ղրկել առաջնորդարանս, կ. Պոլսոյ մէջ վճարելի ոևէ բանքայի կամ ծանօթ առևտրական տան մը դրամատոմսով (չէք)։

Առաջնորդ. տեղապահ Վանայ՝
Զաւէն վրդ. Տէր-Եղիայեան

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳ. ԳՈՐԾ.

30 սեպտ.

ՕՐԷՆԲՈՒՐԳ։ Սարատովի դատաստանական պալատից մեկնած դատախումբը քննեց այսպէս կոչված Ակտիւբինսկի հասարակապետութեան գործը։ Մեղադրվածներից 3-ը դատապարտվեցին բոլոր իրաւունքներից զրկման և աքսորման, մէկը՝ բերդարգելութեան, երկուսը՝ արդարացված են։

ՑԱՐԻՑԻՆ։ Քաղաքին մօտ բռնված է աւազակների մի խումբ։ Գտնվել են ջախջախիչ կօպալներ, կաստետներ, տոլրճանակներ, բազմաթիւ փամփուշտներ, անցագրերի բլանկներ։ Աւազակախումբը մեղադրվում մի քանի յարձակումների մէջ, որոնց թւում և Տունդուտովա իշխանուհու կալուածքի թալանման և կալուածքի կառավարիչ Ամվրոսեվի սպանութեան մէջ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պետական Դումային ներկայացված է ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութեան արտակարգ ծախսերի հաշիւը։ 1909 թւին կը շինվի մօտ 3813 վերստ ճանապարհ, չը հաշւելով սիբիրեան երկաթուղու երկրորդ գիծը։ Բացի այդ, կաւարտվեն 1906 թ. և 1808 թ. շահագործութեան մէջ մտցված ճանապարհների հաշիւները։ Հաշւի համաձայն պահանջվում է 60,512,504 րուբլի։

ՉԵՐՆԻԳՕՎ։ Երկրորդ Դումայի նախկին անդամ Խվօստը թռուցիկներ ցրելու իշխանութեանը չը հնազանդելու և գոյութիւն ունեցող կարգը տապալելու կոչի համար Կիևի դատարանի կողմից դատապարտել է աքսորման առանձին նշանակած տեղ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը հաղորդում է, որ դումայական զեկուցիչների ժողովում ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան հաշւի ներկայացուցիչը յայտնեց՝ 1) բարձր տարրական ուսումնարանների դրութեան նախագծի առիթով, որ արդէն քննվում է մինիստրների խորհրդում. 2) 1908թ. ժողովրդական տարրական կրթութեան համար ըստ նախահաշւի 6,900,000 ր. գումարի առիթով յայտնեց, որ այս գումարը մեծ մասամբ արդէն բաժանված է ուսումնարանական շրջանների, զեմստվօների և քաղաքների միջև. չորոշված մնում է միայն այն մասը, որը պէտք է տրվի առանձին զեմստվօներին, ստանալով զեմստվային համայնքների համապատասխան որոշումները. 3) Սարատովի համալսարանի առիթով յայտնեց, որ մինիստրութիւնը ի նկատի ունենալով ամենից առաջ մի բժշկական ֆակուլտէտ բանալ՝ թէև շինարարական աշխատանքները նախանեթադրված էին ըստ հաշւի երկու ֆակուլտէտի համար։

Ժամ. խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամէն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՁԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Փ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Մ. ՏՈՒՐԲՕՎԻՉ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—12—12½ ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Օ. Վ. ԳԵՏԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—5½—6 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—5½—7½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Ա. Յ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ.։

Վճարը 30 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Բ Ժ Ի Շ Կ
Ա. Մխիթարեանց
Սիֆիլիս, վեներական, միզասեռական եւ մորթու ցաւեր
Ընդունելութիւն ամեն օր } 12—2 ժ. ցեր. 5—7 ժ. երեկ.
Սօլօլակ, Բէհբութեան փողոց № 33.
(հ. շ.) 100—10

Ծերեթյայի հայոց ծխական ուսումնարանի համար հարկաւոր են Ուսուցիչ եւ Ուսուցչուհի։
Պայմանների համար դիմել՝ Թիֆլիս, Գանօվսկայա № 9. (կանանց վերնազգեստների արհեստանոց)։
(չ. հ.) 2—2

ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ ՖԵԼԴՇԷՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՅԵԱՆ
Ներարկումներ, վէրքի փաթաթումն և այլ ֆելդշերական պարտականութիւններ։ Ընդհանուր և տեղական մասսաժ, ներքին գործարանների մասնաւոր մասսաժ, սովորական փորկապութեան դէմ մասսաժ եայլն։ Ընդունելութիւնը 4—5 ժամը։ Ժամանակաւոր հասցէն՝ Բարօնսկայա փողոց, № 15, պօստատան մօտ։ Չքաւորներին զեղչով։
3—2

Ծամախու հայոց երկդասեան դպրոցին 26 դասով հարկաւոր է հայոց լեզուի ՈՒՍՈՒՑԻՉ մինչև յունիս, ամսական 50 րուբլի։
Հոգաբարձու՝ Ար. Թառայեանց
2—1

ՄԻ ՖՐԱՆՍՈՒՀԻ ՕՐԻՈՐԴ
տալիս է ֆրանսերէն, անգլիերէն լեզուների և նկարչութեան դասեր։
Հասցէն՝ Բեբուտօվսկայա № 56, բնակարան Եակուլօվի № 7.
10—4

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ“
գրավաճառանոցում վաճառվում են Աւետիս Պօղոսեանի հրատարակչական ֆոնդի հետևեալ հրատարակութիւնները.
№ 1. Պատկերներ կենդանիների կեանքից (պատկերազարդ մանկական 40 կ.
№ 2. Լ. Ն. Տօլստոյ.—Ժողովրդական պատմուածքներ Ա. պրակ 30 կ.
№ 3. Վիլհելմ Հաուֆ.—Ինքնակոչ իշխանը (պատկերազարդ մանկական) 10 կ.
№ 4. Լ. Ն. Տօլստոյ—Ժողովրդական պատմուածքներ Բ. պրակ 20 կ.
№ 5. Փնջիկ, մանկական երգարան եւրոպական նոտաներով, կազմեց Ագատ Մանուկեան 30 կ.
(օ. մ.) 10—10

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՍՈՐՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ՀԵՏ
ԱՍՈՐԱԿ. ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆ
Ուսումնասիրեց
Երուանդ վարդապետ Տէր-Մինասեանց
XII+335 էջ
ԳԻՆՆ Է 1 Ր. 50 Կ.
Դիմել Էջմիածին՝ Երուանդ վարդապետին։
(հ. կ. ե.) 10—7

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ-ՊԱՆՍԻՈՆ
ՅՈՎՍԷՓ
Մելիք-Ջհանեանցի
Сололакская ул. № 10, рядомъ съ аптекой Оттенъ.
Ընդունվում են աշակերտներ գիշերօթիկ եւ երթեւեկ և պատրաստվում են բոլոր միջնակարգ դպրոցների համար։ Աւանդվում են ռուս, հայ, գերման, լատին և ֆրանսիական լեզուներ։ Այստեղ կազմակերպված են և խմբական պարապմունքներ միջնակարգ դպրոցների բարձր դասարաններ մտնել ցանկացողների համար։ Առարկաներ աւանդելու համար հրաւիրված են մասնագէտ ուսուցիչներ։ Ի միջի այլոց աւանդվում է և իտալերէն։
(օ. մ.) 10—10

«Մշակի» յայտարարութիւններից օգտվողներին առաջարկվում է պատուէրներ տուած ժամանակ յիշատակել լրագրի անունը և համարը։

ԺԱՄԱՑՈՅՑ KAVALIER
Ընդառաջելով գնողների ցանկութեան ունենալ ճիշտ և իսկական ժամացոյց էժան գնով, մենք վճռեցինք տալ 3 ր. 95 կ.-ով տղամարդկանց բաց տափակ ժամացոյց «KAVALIER», վերջին կատարելագործութիւններով ժամացոյցային մեխանիզմի մէջ։ Կորպուսը փայլուն մուգ կապոյտ գոյնի է։ Ցիֆերբլատը մետաղական ոսկեզօծված կամ արծաթազօծված։ Սլաքների ուղղութիւնը՝ գլխի վրա։ Ընթացքը՝ խնամքով ստուգված, որի մասին տրվում է երաշխաւորութիւն։
Պատուէրները կատարվում են անմիջապէս պահանջը ստանալուց յետոյ։
Առաքման համար վերցվում է գնողներից { Եւրոպական Ռուսաստան 50 կոպ. / իսկ Ասիական » 75 կոպ.
Պատուէրները ուղարկել՝ Торговому дому
Московскій Центральный Складъ Часовъ.
Москва, д. Виноградова № 126.
Յ. Գ.—Կանխավճար ուղարկողներին, դրամով կամ մարկաներով, ձրի տրվում է ժամացոյցի շղթայ տղամարդի կամ կնոջ։
(հ. կ.) 30—21

ՇՔԵՂ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ! ՄԻԱՅՆ 2 ՌՈՒԲԼԻ
(Պատենտ № 8259)
Էլեքտրական տուալետային ջղկված հայելի!

Արտասահմանեան փայլուն շրջանակով, գեղեցիկ շինված։ Հարկաւոր է մի փոքր հուպ տալ կնօպկան, վայրկենապէս ստացվում է միանգամայն լուսաճաճանչ էլեքտրական լոյս, որը էֆֆեկտով լուսաւորում է հեռու տարածութեան վրա ամբողջ շրջապատը և մթութեան մէջ մանրակրկիտ կերպով անդրադարձնում է հայելու մէջը նայող դէմքի բոլոր գծերը։ Առաջարկվում է որպէս մի անհրաժեշտ առարկայ թէ ննջարանի և թէ բուդուարի համար, և վերին աստիճանի հետաքրքրական է ամեն մի տան համար։ Այդ տեսակ էլեքտրական հայելի՝ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ՄՈՒԶԻԿԱՅՈՎ! Նուագում է լարելու միջոցով բարձր ձայնով և երկար ժամանակ ռուսական զանազան գեղեցիկ և ուրախ երգեր, վալսեր, պօլկաներ, քայլերգեր, օպերաներ և ժողովրդական երգեր։ Կամ թէ՝ մուզիկայի փոխարէն—ՑԻՇՏ ԲԱՆՈՂ ԺԱՄԱՑՈՅՑ։ Գինը 3 ր. 40 կ.։ Այդ տեսակ էլեքտրական հայելի, սակայն մեծ դիրքով, հետաքրքրաշարժ մուզիկայով եւ ժամացոյցով.—գինը 5 ր. 40 կ.։ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ 6 ՏԱՐՈՎ։ Ուղարկում ենք վերադիր վճարով և առանց կանխավճարի։ Ճանապարհածախքի համար— ի նկատի չառնելով քանակը—ստացվում է 50 կ., Ասիա և Սիբիր—1 րուբլի։
Հասցէագրել՝ Складу Новостей «Русское Дѣло» 72, Варшава. Главная № 457.
(հ.) 5—4

КАВКАЗСКІЯ МИНЕРАЛЬНЫЯ ВОДЫ
Министерство Торговли и Промышленности
НАТУРАЛЬНЫЯ СТОЛОВЫЯ ВОДЫ
„НАРЗАНЪ“ Кисловодскъ.
„ЕССЕНТУКИ“ № 20
Продажа вездѣ. Главный складъ въ Пятигорскѣ
Прейсъ-куранты безплатно.
17, 25, 2, 9) 82,038 27—18

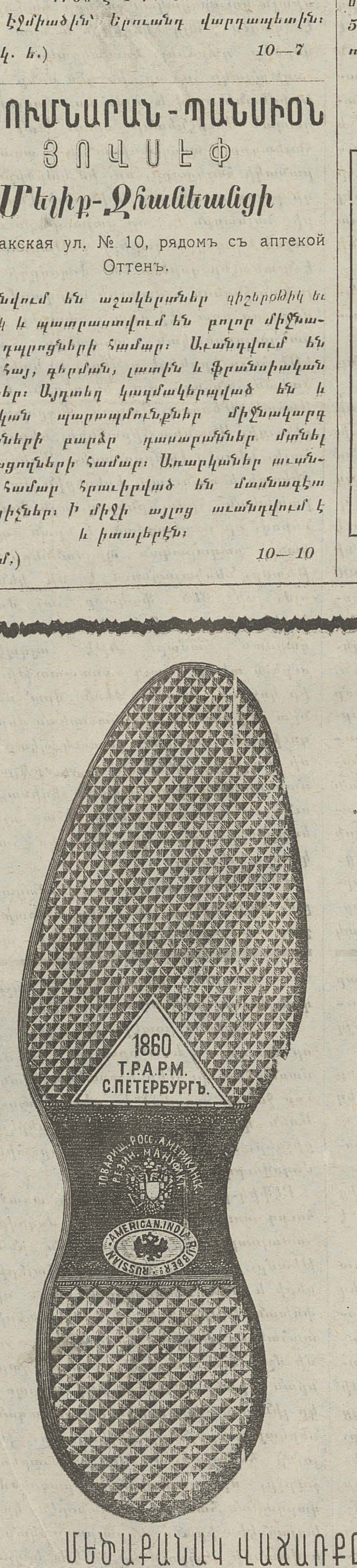

1865 թ. 1870 թ. 1882 թ. 1896 թ.
ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐ
1860. Т.Р.А.Р.М. С.ПЕТЕРБУРГЪ.
Իսկականները միայն այս դրոշմով
ՌՈՒՍ-ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ՌԵԶԻՆԻ ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ ԸՆԿ. Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ
ԼՐԻՒ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
լաւ յատկութեան համար
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ
կատարում է
„ԼԵՕՊՈԼԴ ՆԵՅՃԵԼԼԵՐ“
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ
ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ, ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ, ՌԻԳԱՅՈՒՄ, ԿԻԵՎՈՒՄ, ՎԻԼՆԱՅՈՒՄ
ԽԱՐԿՕՎՈՒՄ, ՕԴԵՍՍԱՅՈՒՄ, ՌՕՍՏՕՎՈՒՄ Դ/Վ, ԿԱԶԱՆՈՒՄ, ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿՈՒՄ
ԵԿԱՏԵՐԻՆԲՈՒՐԳՈՒՄ, ԻՐԿՈՒՏՍԿՈՒՄ, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, ՏԱՇԿԷՆՏՈՒՄ, ՍԱՐԱՏՕՎՈՒՄ
Նիժեգօրօդեան և Իրբիտեան տօնավաճառներում
(հ. կ.) 50—16